

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Archeological park, an appropriate pattern for preservation and sustainable development of historical sites *

Mohammad Hassan Khademzade ^{1,**}, Hamideh Choubak ^{2,}, Roya Khorami ^{3,}

¹ Assistant Professor, School of Architecture, University College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

² Associate Professor, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran.

³ M.A. in Restoration of the Building, School of Architecture, University College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 2020/07/04
Revised 2020/11/05
Accepted 2020/02/28
Available Online 2022/09/22

Keywords:

Archeological Park
Sustainable Preservation
Historical Sites
Site Museum

Use your device to scan
and read the article online

Number of References

32

Number of Figures

4

Number of Tables

4

© 2022, JIAU. All rights reserved.

Extended ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Historic sites and museums have drawn individuals' attention due to their ability to make a connection between the audience and the past. In addition, visiting the historical sites is more significant for the audience as they are at the heart of the artwork and its field of creation. However, the managers' intellectual concern is the necessity of preserving tangible and intangible heritage, such as natural or historical heritage, while trying to keep the area alive. Therefore, it is essential to answer the two following questions to achieve the research goal (efforts to explain the needs and suitable spatial components for public presence in historic sites in the form of an archeological park). The research questions are: what are the requirements for creating an archeological park on a historic site? What are the main components of creating an archeological park?

METHODS: This investigation has been conducted based on a qualitative approach and historical interpretation strategy, according to studying and researching national and international theories and charters about museums, historical sites, and archeological parks and explaining the features of each one. Then the effective factors, backgrounds for creation and goals of the relevant organizations (UNESCO, ICOM, ICROM, and ICOMOS), and the theorists' views on museums and archeological parks with logical reasoning strategy about basic topics have been codified. Based on the coded items, the components for transforming a historic site into an archeological park have been introduced and extracted. This research assesses the capacity of the historic sites for transforming them into archeological parks according to the components or the necessary potential for creating them in the vicinity of some historical sites. It also explains the effects of the archaeological park on the sustainable development of the historic site and the local communities associated with it.

FINDINGS: Historical site capacity must be assessed by the components required for making an archeological park according to their location, their adjacency to the residential areas, the access routes, and the availability of infrastructure to local communities. In this research, these components are categorized into two groups: main components and developmental components. These components have been extracted from the relevant organizations' objectives and the theorists' views on museums and archaeological parks. The main components are the components for creating an archeological park, including the tangible heritage (historical and natural) and intangible heritage. In contrast, the development components are components that provide the conditions for the survival of an archaeological park. These components include facilities and equipment from the road to energy and their tools and means of transportation. Service refers to all activities that allow people to continue to attend. The existence of efficient staff is another necessity for the survival of the archaeological park. The social component indicates the need for the participation of local communities in the area. Finally, security and safety are also basic and influential components in this issue, which considers both tangible and intangible effects on clients, audiences, and employees.

<https://dx.doi.org/10.30475/ISAU.2021.237059.1451>

OPEN ACCESS

* This article is derived from the third author's Master thesis entitled "UDesign of Alamut Historical castle Archaeological Park, with an emphasis on preservation authenticity and integrity", supervised by the first and second authors, at University of Tehran.

** Corresponding Author:

Email: khademzade@ut.ac.ir

Phone: +98(21)88961114

Extended ABSTRACT

CONCLUSION: Historic sites are one of the most important sources for transmitting information from the past until now. They have extraordinary values that require comprehensive protection to transmit these values to the future. The experience of attending historical sites for professionals and the public has a very influential role in recognizing the history and cultural identity of the region. At the moment, the experiences in open museums and museum sites show that archeological parks can strengthen the sense of belonging of the local community and sustainable development of the region by coordinating and integrating management and resolving the needs of researchers and visitors. They can also offer comprehensive and sustainable scientific protection of the heritage of the historical site in the main location instead of transferring the museums to other places. In order to achieve this goal and prevent damages from uncontrolled tourism to historical sites, we need to check the capacity assessment and the conformity or non-conformity of historical sites and their surrounding environment to become an archeological park. As a result, if a historical site has the necessary conditions and components to become an archaeological park in the region, it can provide sustainable protection of the historical site and sustainable development of local communities in the region by integrated management in the form of the archaeological park. It requires two groups of components, including the main components that an archeological park must have (tangible, intangible, and natural heritage), and development components that provide the conditions for its survival (facilities and equipment, services, staff, social participation, security, and safety).

HIGHLIGHTS:

- Study the concepts, definitions, theories, features and types of historical sites and museums and the need to conducting development to sustainability in order to preserve originality and integrity.
- The need for capacity assessment to turn a historic site into an archeological park.
- Introduction of required components for capacity assessment in two groups of main components and development components.

ACKNOWLEDGMENTS:

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-forprofit sectors.

CONFLICT OF INTEREST:

The authors declared no conflicts of interest.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Khademzade, MH.; Choubak, H.; Khorami, R., (2022). Archeological park, an appropriate pattern for preservation and sustainable development of historical sites. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism.*, 13(1): 215-229.

<https://dx.doi.org/10.30475/ISAU.2021.237059.1451>

https://www.isau.ir/article_126839.html

پارک باستان‌شناسی، الگوی مناسب حفاظت و توسعه پایدار محوطه‌های تاریخی؛ ضرورت‌ها و مولفه‌ها *

محمد حسن خادم‌زاده^{۱*}، حمیده چوبک^۲، رویا خرمی^۳

۱. استادیار، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دانشیار، پژوهشگاه میراث فرهنگی، تهران، ایران

۳. کارشناسی ارشد مرمت ابنیه، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مشخصات مقاله	چکیده
تاریخ ارسال ۱۳۹۹/۰۴/۱۴	موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی از آن جهت که ارتباط مخاطب را با گذشته برقرار می‌کنند، برای مردم جذابیت ویژه‌ای دارند، در این میان، بازدید از محوطه‌های تاریخی بدلیل قرارگیری در بطن اثر و زمینه‌های شکل‌گیری آن، برای مخاطب از اهمیت بیشتری برخوردار است اما ضرورت‌های حفاظت از آثار، اعم از ملموس، ناملموس و طبیعی، درکنار تلاش برای ادامه حیات محوطه، دغدغه فکری مدیران آن‌ها است. به‌منظور نیل به هدف پژوهش، که تلاش برای شناسایی تطابق و یا عدم تطابق ضرورت‌ها و مولفه‌های پارک باستان‌شناسی در محوطه‌های تاریخی می‌باشد، پاسخ به این سوالات الزامیست. مولفه‌های اصلی در ایجاد پارک باستان‌شناسی کدامند؟ و چه ضرورت‌هایی بر ایجاد پارک باستان‌شناسی در محوطه‌های تاریخی دارای مولفه‌های مربوطه تأکید دارند؟ این تحقیق در ابتدا با رویکرد کیفی براساس مطالعات کتابخانه‌ای به تعریف و تشریح دیدگاه‌های نظریه‌پردازان و منشورها و کنوانسیون‌های ملی و بین‌المللی در زمینه موزه، محوطه‌های تاریخی و پارک باستان‌شناسی و ویژگی‌های هرکدام پرداخته، سپس کوشش نموده با راهبرد استدلال منطقی با تکیه بر مباحث بنیانی به پاسخ سوالات بپردازد. در نتیجه در صورتیکه یک محوطه تاریخی شرایط و مولفه‌های لازم برای تبدیل به پارک باستان‌شناسی در منطقه را دارا باشد، با مدیریت یکپارچه در قالب پارک باستان‌شناسی، می‌تواند موجبات حفاظت پایدار محوطه تاریخی و توسعه پایدار جوامع محلی حاضر در منطقه را فراهم آورد. این مولفه‌ها را می‌توان به مولفه‌های اجباری شامل میراث ملموس، ناملموس و طبیعی، و مولفه‌های توسعه‌ای که عبارتند از تأسیسات و تجهیزات، خدمات، نیروی انسانی، اجتماعی، امنیت و ایمنی دسته‌بندی کرد مولفه‌های اجباری، ایجاد پارک باستان‌شناسی را ممکن می‌کنند و مولفه‌های توسعه‌ای شرایط را برای ادامه حیات آن مهیا می‌نمایند.
واژگان کلیدی	نکات شاخص
پارک باستان‌شناسی	بررسی مفاهیم، تعاریف، نظریات، ویژگی‌ها و انواع محوطه‌های تاریخی و موزه و نیاز به سوق دادن توسعه به سوی پایداری در راستای حفظ اصالت و یکپارچگی.
حفاظت پایدار	لزوم ظرفیت‌سنجی برای تبدیل محوطه تاریخی به پارک باستان‌شناسی.
محوطه تاریخی	معرفی مولفه‌های مورد نیاز برای ظرفیت‌سنجی در دو گروه مولفه‌های اجباری و مولفه‌های توسعه‌ای.
سایت موزه	

نحوه ارجاع به مقاله

خادم‌زاده، محمدحسن؛ چوبک، حمیده و خرمی، رویا. (۱۴۰۱). پارک باستان‌شناسی، الگوی مناسب حفاظت و توسعه پایدار محوطه‌های تاریخی؛ ضرورت‌ها و مولفه‌ها، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۳(۱)، ۲۱۵-۲۲۹.

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه ارشد نویسنده سوم با عنوان «طراحی پارک باستان‌شناسی دژ تاریخی الموت با تأکید بر حفظ اصالت و یکپارچگی» می‌باشد که به راهنمایی نویسنده نخست و نویسنده دوم در دانشگاه تهران انجام گرفته است.

* نویسنده مسئول

تلفن: ۰۰۹۸۲۱۸۸۹۶۱۱۱۴

پست الکترونیک: khademzade@ut.ac.ir

مقدمه

بازدید از سایت‌های باستان‌شناسی، گذشته را به گونه‌ای بی‌واسطه به بازدیدکننده منتقل می‌کند، که نمی‌توان به روش‌های دیگر این حس را انتقال داد (ICOMOS, 2017). به همین دلیل تجربه بازدید از سایت‌ها و محوطه‌های تاریخی برای عموم، نقش بسیار مؤثری در بازشناسی تاریخ و هویت فرهنگی منطقه دارد. از طرفی عدم توجه و امکان‌سنجی نامناسب جهت بازدید عموم از سایت‌های باستان‌شناسی، منجر به تخریب و از بین رفتن شواهد تاریخی و علمی در محوطه خواهد شد. با این وجود، به نظر می‌رسد بهترین روش در حفاظت از محوطه‌های تاریخی، به جای آنکه خاطرات و آثار را به موزه‌ها انتقال دهیم، حفظ تاریخ و خاطرات در محل اصلی خود و فراهم کردن امکان بازدید برای عموم می‌باشد.

هر نمایش از میراث فرهنگی در حال حاضر یک تفسیر است، زیرا مراحل، موقعیت‌ها و جزئیات تاریخ غنی آن محوطه تاریخی برای ایجاد یک تصویر تاریخی از میراث، جهت ارائه به مخاطبین انتخاب می‌شوند (Breznik, 2014, 40). این امر ابزاری برای مدیریت میراث محسوب می‌گردد؛ بدین معنی که محتوای تفسیری مطابق با خواسته‌ها و علایق همه مخاطبان (جامعه محلی، کارشناسان، علاقه‌مندان و ...) تهیه شده است و به این ترتیب، درک‌های مختلفی از سایت و روند تاریخی آن از ایده اولیه تا تحقق نهایی ارائه می‌شود (Idem, 2014, 45).

وجود ۳۲ محوطه با شرایط پارک باستان‌شناسی از بین ۲۱۵ محوطه تاریخی ثبت شده در لیست میراث جهانی (Unesco, 2020) مبین آنست که هر محوطه تاریخی آمادگی تبدیل به پارک باستان‌شناسی ندارد و باید شرایط و مولفه‌های آن فراهم گردد. همانطور که می‌توان با ایجاد پارک باستان‌شناسی در محوطه‌های تاریخی که شرایط لازم را دارا هستند به حفاظت دائم محوطه و توسعه پایدار منطقه کمک کرد، می‌تواند با تبدیل محوطه‌های تاریخی که شرایط و مولفه‌های لازم را دارا نیستند به پارک باستان‌شناسی، صدمات جبران ناپذیری را هم برای محوطه و هم برای جامعه محلی به دنبال داشته باشد. با شناسایی معیارها و مولفه‌های مورد نیاز و علم به تطبیق و یا عدم تطبیق آن با محوطه تاریخی مورد نظر، می‌توان نسبت به تبدیل آن به پارک باستان‌شناسی اقدام کرد. در ایران با وجود تاریخ، جغرافیا، فرهنگ غنی و سنت‌های متنوع، تنها شش محوطه تاریخی ثبت جهانی شده است، که علی‌رغم وجود ظرفیت‌های لازم به پارک باستان‌شناسی تبدیل نشده‌اند این علاوه بر محوطه‌های تاریخی زیاد دیگری است که توانایی ثبت در فهرست میراث جهانی را دارند و این ضرورت پرداختن به موضوع پژوهش را گوشزد می‌نماید.

هدف از انجام این پژوهش، تلاش برای بازشناسی

ضرورت‌ها و ارائه مولفه‌های ایجاد پارک باستان‌شناسی در محوطه‌های تاریخی و کوشش برای شناخت تأثیر ایجاد آن بر توسعه پایدار محوطه‌های تاریخی و جوامع محلی مرتبط با آن‌ها بخصوص در ایران است. برای نیل به این اهداف دو سوال اصلی مطرح می‌شود:

۱. چه ضرورت‌هایی بر ایجاد پارک باستان‌شناسی در محوطه‌های تاریخی دارای مولفه‌های مربوطه تأکید دارند؟

۲. مولفه‌های اصلی برای بازشناسی یک محوطه تاریخی و محیط اطراف آن در قالب پارک باستان‌شناسی کدامند؟

این تحقیق در ابتدا با رویکرد کیفی براساس مطالعات کتابخانه‌ای به تعریف و تشریح دیدگاه‌های نظریه‌پردازان و منشورها و کنوانسیون‌های ملی و بین‌المللی در زمینه موزه، محوطه‌های تاریخی و پارک باستان‌شناسی و ویژگی‌های هر کدام پرداخته، سپس کوشش نموده با راهبرد استدلال منطقی با تکیه بر مباحث بنیانی به استخراج و معرفی مولفه‌های مورد نیاز برای تبدیل یک محوطه تاریخی به پارک باستان‌شناسی پردازد و تأثیرات آن را بر توسعه پایدار محوطه تاریخی و جوامع محلی مرتبط با آن محوطه را بیان دارد.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده در مورد پارک‌های باستان‌شناسی را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد:

گروه اول: نگرش کلی به محوطه‌های تاریخی و پارک‌های باستان‌شناسی و پژوهش‌های مرتبط با حفاظت و توسعه محوطه‌های تاریخی است. تیلور در کتاب "مدیریت مناظر فرهنگی" به روابط بین طبیعت و فرهنگ در منظر فرهنگی محوطه‌های تاریخی اشاره دارد (Teylor, 2012)، همچنین در رابطه با حفاظت و توسعه در محوطه‌های تاریخی، فیلدن و یوکیلتهو در کتاب "راهنمای مدیریت برای محوطه‌های میراث جهانی" به بررسی ضوابط و معیارهای ثبت محوطه‌ها در فهرست میراث جهانی پرداخته‌اند (Fielden & Yukileto, 2007). اسکندری در مقاله "سایت‌موزه‌ها الگویی مناسب برای سامان محوطه‌های تاریخی"، به اثرات توسعه در حفاظت از محوطه‌های تاریخی در قالب طراحی سایت‌موزه اشاره کرده است (Eskandari, 1999).

گروه دوم: تعیین معیارها و ضوابط در رابطه با مدیریت و تبدیل محوطه‌های تاریخی به پارک‌های باستان‌شناسی است. در سال ۲۰۱۴ در نشستی که ایکوم در رابطه با سایت‌موزه‌ها در تفلیس داشت، تجربه ایجاد سایت‌موزه در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفت. در مجموعه مقالاتی که در این نشست ارائه شد، به معرفی و نقد و بررسی تجربیات جهانی پرداخته شد (Dolidze, 2014; Pfannen-štiel, 2014; Lordkipanidze, 2014; ICAMT,

به تبیین مفاهیم مرتبط با موزه و سپس محوطه تاریخی پرداخته شده است.

موزه‌ها

بر اساس تعریف اولیه ایکوم در سال ۱۹۷۴ «موزه موسسه‌ای است دائمی و بدون هدف مادی که درهای آن به روی عموم گشوده است و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت دارد. هدف موزه‌ها، تحقیق در آثار و شواهد به‌جای مانده انسان و محیط زیست او، گردآوری آثار، حفظ و بهره‌وری معنوی و ایجاد ارتباط بین این آثار، به‌ویژه به نمایش گذاردن آن‌ها به‌منظور بررسی و بهره‌مندی است» (ICOM, 2020). پس از آن در سال ۲۰۱۰ ایکوم، ایده اولیه برای شکل‌گیری موزه‌ها را بالا بردن درک و شناخت انسان‌ها با امکان مطالعه و نمایش مدارک و شواهد غیرمستقیم انسان و محیط او در فضایی به نام موزه به‌عنوان یک مؤسسه یا یک نهاد بنیادی را مطرح می‌کند (A.Poghosyan, 2015).

در پی تغییر نگرش‌ها به مفهوم موزه، شورای جهانی موزه‌ها تعریف جدیدی از موزه در قرن بیست‌ویکم را در نشست کیوتو ارائه کرد: «موزه‌ها فضاهایی مردم سالارانه، فراگیر و چندصدایی برای گفتگوی منتقدانه پیرامون گذشته‌ها و آینده‌ها هستند. موزه‌ها ضمن به رسمیت شناختن و حل‌کردن تضادها و چالش‌های زمان حال، نگهدارنده اشیاء و نمونه‌های تاریخی ارزشمند به نفع جامعه، حفظ‌کننده خطرات متنوع گذشته برای نسل‌های آینده و تضمین‌کننده برابری حقوق و دسترسی به میراث برای همگان هستند. موزه‌ها به دنبال انتفاع نیستند. آن‌ها مکان‌هایی مشارکتی و شفاف هستند که با همکاری فعال با جوامع مختلف به جمع‌آوری، حفظ، پژوهش، تفسیر، نمایش و بهبود ادراک دریافتی از جهان هستی با هدف سهم داشتن در کرامت انسانی، عدالت اجتماعی، برابری جهانی و سعادت دنیوی می‌پردازند» (ICOM-Kyoto, 2020). در شکل ۱، بازتعریف موزه نشان داده شده است.

موزه‌ها، بنا بر نیاز هر جامعه به حفظ تاریخ و هویت ملی برای نسل امروز و انتقال به آیندگان، به عنوان حد واسطی میان مردم و فرهنگ، و گذاری برای انتقال ارزش‌ها، دانش و تجارب جوامع، به گردآوری آثار تاریخی و فرهنگی می‌پردازند (Dolidze, 2014). از اینروست که مارتین بلمی^۱ در مورد ماهیت بنیادی موزه‌ها می‌گوید که امروز همه چیز می‌تواند موزه باشد (A.Poghosyan, 2015). بنابراین گونه‌ای از موزه‌ها با نقشی متفاوت وجود دارند که در آن‌ها حفاظت از محوطه و محل شکل‌گیری آثار یکی از اهداف اصلی به‌حساب می‌آید (ICAMT, 2014). در هر صورت، حفاظت-مطالعه -ارائه میراث فرهنگی، به اشتراک‌گذاری و گسترش اطلاعات در مورد آن‌ها، اساس مدیریت، عملکرد و توسعه موزه‌ها است (Dolidze, 2014). نکته حائز اهمیت اینکه توجه

2014; Herreman, 2014; XU, 2014; Poghosyan, 2014). همچنین راهکارها و روش‌های جدیدی برای بهبود عملکرد و حفاظت بیشتر محوطه‌های تاریخی ارائه شد (ICOM, 2014). برزنیک نیز در سال ۲۰۱۴ در کتاب "مدیریت پارک‌های باستان‌شناسی" به معرفی روش‌های مدیریتی در بخش‌های مختلف پارک باستان‌شناسی پرداخته است و به نقد روش‌های مدیریتی در چند نمونه موردی می‌پردازد (Breznik, 2014). در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۷ در دو نشست که ایکوموس در شهر صلاله کشور عمان در رابطه با پارک‌های باستان‌شناسی داشت، به دلیل تمایزها و تفاوت‌های محیطی و فرهنگی در محوطه‌ها و کشورهای مختلف، مقررات و یا استانداردهای خاصی برای این اماکن در نظر گرفته نشد. اما دستورالعمل‌هایی برای کاهش احتمال بروز مشکلات در سایت موزه‌ها ارائه شد که این دستورالعمل‌ها را پیشنهاداتی حاصل از تجربیات و مدیریت عمومی محوطه‌های تاریخی تشکیل می‌دهند (ICOMOS, 2017; ICOMOS, 2015).

امکان‌سنجی محوطه‌های تاریخی برای تبدیل به پارک باستان‌شناسی می‌بایست در راستای حفاظت پایدار محوطه‌های تاریخی و توسعه پایدار جوامع محلی درگیر با آن صورت گیرد. با توجه به اهمیت حفاظت و مدیریت محوطه‌های تاریخی و لزوم ظرفیت‌سنجی محوطه‌ها در تبدیل آن‌ها به پارک باستان‌شناسی، تاکنون پژوهشی در راستای معرفی مولفه‌های بازشناسی پارک‌های باستان‌شناسی و تطابق و یا عدم تطابق آن با محوطه‌های تاریخی در راستای تبدیل آن‌ها به پارک باستان‌شناسی، انجام نگرفته است.

مبانی نظری

از آنجا که هدف کلی یک پارک باستان‌شناسی به معرض دید آوردن ظرفیت‌های یک محوطه تاریخی است، در کنار امر مهم حفاظت، ارتباط با جامعه برای توسعه فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و ... و حتی در برخی موارد سیاسی، اهمیت فراوانی دارد. از طرفی محوطه‌های تاریخی محدوده‌هایی هستند که شواهدی از آثار حیات و زندگی انسان در گذشته در آن‌ها بجا مانده و از اینرو دارای اهمیت فراوانی برای انسان امروز با همه دغدغه‌هایش هستند. اهمیت محوطه‌های تاریخی زمانی افزوده می‌گردد که در ارتباط مستمر و جاری با محیط‌زیست و محدوده‌های ارزشمند طبیعی قرار می‌گیرند، اگر گونه‌های جانوری و یا انوعی از فرهنگ و زیست انسانی موجود در حال حاضر نیز در مجموعه مذکور لحاظ شود، موجب افزایش بیش از پیش اعتبار و اهمیت محوطه خواهد شد و به همین میزان نیز بر پیچیدگی‌های مداخله در آن افزوده می‌شود.

مفهوم و رویکرد پارک باستان‌شناسی زیرمجموعه مفاهیم مرتبط با موضوع موزه است که با محوریت محوطه تاریخی ایجاد می‌شود. در این راستا ابتدا

Fig.1. ICOM redefining the museum in 2019 (Based on the ICOM meeting in Kyoto)

تاریخی و فرهنگی در کل سایت است. در محوطه‌های تاریخی برنامه‌ریزی برای نیل به اهداف حفاظت و کمک به تداوم حیات اثر باید در یک برنامه بلند مدت مورد توجه قرار گیرد (Ayatollahzadeh Shi-razi, 2003) و در نتیجه آن، پلان مدیریتی با هدف حفاظت جامع تهیه شود.

توسعه گردشگری در محوطه‌های تاریخی بدون توجه به اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی مناطق مسکونی اطراف آن‌ها، یکی از عمده‌ترین تهدیدات فیزیکی برای میراث باستان‌شناسی (Cheraghchi, 1998, 123) در چند دهه اخیر است که اولین و مهمترین دلیل آن تامین هزینه‌های حفاظتی بقایای تاریخی بوده است. به همین علت، هم از جهت نبود کنترل بر تعداد گردشگران و فعالیت‌های ایشان و هم از این جهت که جوامع محلی احساس پیوند خود با محوطه را از دست داده‌اند، لطمات زیادی بر محوطه‌های تاریخی وارد خواهد آمد. از اینرو برای پایش‌ریزی برنامه و زمان مناسب مداخله در هر محوطه تاریخی، در راستای نیل به اهداف توسعه‌پایدار، می‌بایست ابتدا ارزش‌های آن و چرایی حفظ آن را بررسی کرد (Rajabi & Hajuzvar, 2014). سپس با استفاده از پتانسیل‌های موجود در محوطه تاریخی و فضاهای اطراف و احترام به فرهنگ و بستر تشکیل دهنده آن‌ها، توسعه را به سمت پایداری سوق داد و به تداوم آن‌ها در درازمدت جامع عمل پوشانید. در این صورت محوطه تاریخی به سمت مفهوم پارک باستان‌شناسی میل خواهد کرد.

پارک باستان‌شناسی

زمانی که یک کاوش علمی باستان‌شناسی منجر به نتایج مطلوب و کشف آثار ارزشمند غیرمنقول می‌شوند، می‌توان با فراهم آوردن شرایط و امکانات لازم، مکان مورد نظر را برای بازدید عموم مهیا کرد که در اصطلاح به موزه فضای باز مشهور است (Heidari & Saatian, 2011). پارک باستان‌شناسی به موزه‌ای اطلاق می‌شود که در محل و در ترکیب با یک محوطه تاریخی شکل گرفته است (Eskandari, 1999). بنابراین دقیقاً در محلی که داستانی از تاریخ در آنجا وجود دارد واقع می‌شود (ICAMT, 2014)

جوامع به موزه‌ها و رقابت در توسعه و گسترش آن‌ها یکی از دستاوردهای مدرنیته است، از اینرو جنت مارتین^۲ در سال ۲۰۰۶ به رقابت جوامع باستانی در حوزه تاریخ و فرهنگ با به نمایش گذاشتن آثار در موزه‌ها اشاره می‌کند (A.Poghosyan, 2015).

محوطه تاریخی

محوطه باستانی (Archaeological Site) یک مکان یا گروه مکانی است که در آن اسناد فعالیت گذشته انسانی (تاریخی، قبل از تاریخ، معاصر) حفظ شده و ممکن است توسط باستان‌شناسان مورد بررسی قرار گرفته و به‌عنوان یک سند باستان‌شناسی ثبت شده باشد (Definitions, 2020). بنابر تعریف یونسکو در سال ۱۹۷۲، محوطه‌های تاریخی عبارتند از: «کارهای انسان یا کارهای مشترک انسان و طبیعت و مناطقی شامل محوطه‌های باستان‌شناسی که از نقطه نظر تاریخی، زیبایی‌شناختی، مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی واجد ارزش استثنایی جهانی هستند» (Cheraghchi, 1998). همچنان که در شکل ۲ مشخص شده است، این محوطه‌های تاریخی می‌توانند تلفیقی از میراث معماری، تاریخی، فرهنگی و طبیعی باشند (Fielden & Yukileto, 2007).

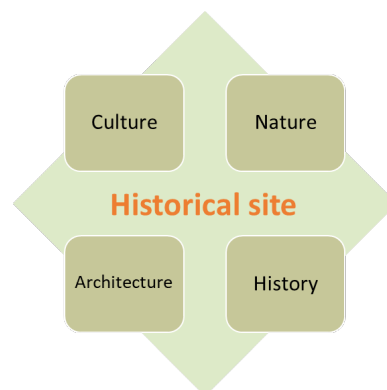

Fig.2. The components of the historic site (According to Fielden theory)

در جهان امروز محوطه‌های تاریخی ظرفیت بالقوه در جذب انسان‌ها به درون خود را دارند، که در قالب فعالیت‌های علمی- پژوهشی و یا گردشگری بروز می‌یابند. حفاظت از ارزش‌های میراثی محوطه‌های تاریخی، مستلزم حفظ اصالت و یکپارچگی طبیعی و

فرهنگی و طبیعی در آن‌ها وجود دارد، می‌تواند انجام گیرد (ICOMOS, 2015). زیرا بهترین فرمول برای حمایت از کلیه اماکن باستان‌شناسی، تضمین توسعه پایدار و گردشگری پایدار، با رویکردی پویا و مدرن و سازگار با محیط زیست است^۴ (Meguid, 2008). جدول ۱، بخشی از انواع اصلی موزه را معرفی می‌کند.

شاید پارک‌های باستان‌شناسی به عنوان یک هنر معاصر، چشمگیر نباشند ولی نقش آن‌ها در حفظ میراث جهانی، از دیگر انواع موزه‌ها پررنگ‌تر است (Herreman, 2014). از طرفی نظر به اینکه امروزه در پارک‌های باستان‌شناسی استفاده از پتانسیل آموزشی، ابعاد معنوی و همچنین چشم‌اندازهای توسعه‌پایدار و رشد فرهنگی و به‌ویژه میراث فرهنگی اهمیت زیادی پیدا کرده (Poghosyan, 2014)، بنابراین تفکر ایجاد پارک باستان‌شناسی بر گسترش موزه‌های کلاسیک تقدم یافته و علت آن را باید در استقبال عموم و تأثیرات زیاد بر رشد و توسعه محوطه‌ها در کوتاه مدت، جستجو کرد (Eskandari, 1999). جدول ۲، مقایسه موزه، محوطه تاریخی و پارک باستان‌شناسی در ابعاد مختلف را نشان می‌دهد.

تعریف عرصه و حریم فیزیکی معین، به مدیریت و حفاظت بهتر از محوطه تاریخی کمک شایانی میکند. محدوده پارک باستان‌شناسی، عرصه محوطه تاریخی و فضاهای مورد نیاز اطراف آن، برای درک بیشتر و بهتر هویت، تاریخ و فرهنگ منطقه و فضاهای خدماتی مرتبط با آن را شامل می‌شود که می‌تواند

و ارزش‌های خاص فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و معماری یک منطقه باستانی را برای عموم مردم بازگو می‌کند و از طریق حفاظت از میراث فرهنگی، به نمایش و معرفی آثار باستانی در بستر طبیعی و محیط و منظر پیرامونش می‌پردازد (Pazireh, 2012). در این حالت محوطه، اصلی‌ترین عنصر موزه است (XU, 2014) که ارتباط بین تحقیقات علمی در زمینه‌های باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، تاریخ، جغرافیا، معماری و ...، با عموم مردم برقرار می‌کند.

پارک باستان‌شناسی مستندی کاملاً طراحی شده است که هدف آن حفظ طولانی مدت میراث و متعادل کردن منافع یا درگیری‌های احتمالی در حین حفظ آن، به همراه حق دسترسی برای عموم و رفع نیازهای افرادی است که در مجاورت محوطه تاریخی زندگی و یا کار می‌کنند (Breznik, 2014, 45 cited Deanovič and Kavčič 2004). بنابراین رویکردی نو در جهت فرصت تبدیل محوطه تاریخی به موزه است، که با توجه به توانایی ذینفعان و پتانسیل‌های منطقه، برای برنامه‌ریزی در رابطه با حفاظت و توسعه محوطه تاریخی و محیط اطراف آن، اهمیت بسیار زیادی دارد، از این‌رو برای طراحی و اجرای یک چارچوب مدیریتی صحیح در محوطه تاریخی، می‌بایست با دانش کافی در تمام زمینه‌ها، توسط کلیه افراد مرتبط اقدام مناسب انجام شود.

این موضوع نه‌تنها برای محوطه‌های تاریخی، بلکه برای مکان‌های آسیب‌پذیر دیگری که منابع

Table 1. Types of major museums with special features to present specific types of cultural heritage

	Types of heritage	Movable or immovable heritage	On the discovery site or relocated	Original or reconstruction	Presentation in the open or enclosed space
Open-Air Museum	All types of cultural heritage	Immovable and movable	Ex situ	Original	In the open space
Archaeological Open-Air Museum	Archaeological	Immovable	In situ	Reconstruction	In the open space
Ecomuseum	Cultural, natural, tangible and intangible	Immovable, movable, intangible	In situ	Original	In the open space
Museum (Traditional)	All types of cultural heritage	Movable	Ex situ	Original	In an enclosed space, structure
Thematic Park	All types of cultural heritage	Immovable	In situ	Original	In the open space
Archaeological Park	Archaeological	Immovable	In situ	Original	In the open space

Table 2. Comparison of museum, historical site and archeological park

	Types of heritage	Transfer status	Peresentation	Presentation in the open or enclosed	Range
Museum	Cultural, historical, artistic	Movable	Collect away from the exploration site	In an enclosed space	Buildings and storage
Historical Site	Cultural, natural, architectural, historical	Immovable	Present in the main location	In the open space	Core Zone
Archaeological Park	Cultural, natural, architectural, historical and intangible	Movable & Immovable	Collection of movable heritage at the exploration site and nearby immovable heritage	In an enclosed & open spaces	Buffer Zone

ایکوموس در سال ۲۰۱۵ انجام موارد و اقدامات زیر را از ابزارهای و ضرورت‌های اصلی برای نیل به اهداف مورد نظر در ایجاد پارک باستان‌شناسی می‌داند:

- ۱- حفاظت از محوطه و بقایای تاریخی.
- ۲- استفاده از کادر آموزش دیده و مجرب.
- ۳- احترام به محیط زیست.
- ۴- اطمینان از امنیت بازدیدکنندگان و پژوهشگران.
- ۵- درگیر کردن جامعه محلی.
- ۶- آموزش و نگهداری دائمی.
- ۷- جلوگیری از تماس افراد با عناصر آسیب‌پذیر.
- ۸- کنترل توسعه مناطق اطراف.
- ۹- رعایت یکپارچگی بصری.
- ۱۰- ارائه خدمات به بازدیدکنندگان.
- ۱۱- ارتباط و هماهنگی با ذینفعان محلی، ملی و بین‌المللی (ICOMOS, 2015).

موفه‌های پارک باستان‌شناسی

برای شکل‌گیری یک پارک باستان‌شناسی وجود دو نوع مولفه اصلی ضرورت دارد که عبارتند از مولفه ایجابی و مولفه توسعه‌ای. مولفه ایجابی، منظور مولفه‌هایی هستند که وجود آن‌ها ضرورت پارک باستان‌شناسی است. به این معنی که عدم وجود آن‌ها به‌منزله حذف دلیل وجودی پارک می‌باشد و از این‌رو اهمیت زیادی را به خود اختصاص می‌دهند. در صورت وجود این مولفه‌ها می‌توان و یا به بیان بهتر باید شرایطی را فراهم کرد که مخاطبان بتوانند با این پارک ارتباط برقرار کنند که در اینجا تحت عنوان مولفه‌های توسعه‌ای آورده شده‌اند.

مولفه‌های ایجابی

وجود مولفه‌های میراث ملموس (که شامل دو بخش طبیعی و تاریخی است) و میراث ناملموس در کنار هم می‌تواند در برپایی پارک باستان‌شناسی نقش موثری ایفاء کند، ملحوظ داشتن همزمان این سه مولفه تاثیرگذار و اجتماع آن‌ها در برنامه‌ها و اقدامات، موجب توجه به مقیاس بالاتر در حفاظت از آثار در قالب منظر فرهنگی منطقه می‌شود. از این‌رو می‌توان پذیرفت که گاه یک پارک باستان‌شناسی بخشی از یک منظر فرهنگی را دربر می‌گیرد.

میراث ملموس (تاریخی)

مطابق با تعریف، قسمت‌های اصلی تشکیل‌دهنده پارک باستان‌شناسی بقایای معماری و باستان‌شناسی هستند که در محل اصلی خود نگهداری می‌شوند. مولفه اصلی برای ایجاد پارک باستان‌شناسی، وجود میراث کاملاً محافظت شده در محل اصلی اثر است (اعم از منقول و غیرمنقول) که با محیط اطراف و مناظر طبیعی ادغام شده باشد (Poghosyan, 2014). یک محوطه تاریخی که بار فرهنگی گوشه‌ای از تاریخ را بدوش می‌کشد، گنجینه‌ای برای آن منطقه محسوب شده، حکایت از یک یا چند دوره از تاریخ دارند که فعالیت‌های باستان‌شناسی و مرمتی به‌صورت دائم و

بخشی از منظر فرهنگی^۵ آن منطقه را دربرگیرد. یکی از ابزار اصلی در برنامه‌ریزی و مدیریت پارک و بازدیدکنندگان و کارکنان آن، تبیین محدوده مشخص می‌باشد. این به معنای تعیین منطقه یا مناطق مختلف با توجه به الگوی حفاظتی و استفاده از آن است (Breznik, 2014, 37).

سابقه موضوع

آرتور زلیوس در قرن نوزدهم اولین کسی بود که به موضوع موزه باز پرداخت پس از او افراد زیادی در این موضوع ورود کرده و ایده‌های خود را به افکار عمومی ارائه نمودند. از طرفی سازمان‌های متولی جهانی موزه‌ها (ICOM) و حفاظت از بناها آثار و محوطه‌ها (ICOMOS) و دیگر نهادها نیز به گردآوری نظریات و ایده‌ها و تدوین و بروز رسانی آن‌ها پرداخته‌اند. تفکر پارک باستان‌شناسی در سال ۲۰۱۵ متولد شد. شکل ۳، این روند را نمایش داده و جدول ۳، خلاصه نظرات را بیان می‌دارد.

اهداف پارک باستان‌شناسی

در نگاه امروزی به موضوع موزه، حفظ اصالت و یکپارچگی و ایجاد تعادل میان حفاظت و توسعه و تعامل با مناطق مسکونی اطراف محوطه تاریخی و احترام به حس مکان و نگهداری آثار مکشوفه در محل و گویا بودن فرهنگ و هویت و قومیت، اهمیت فراوانی یافته و از اهداف مهم تلقی می‌شود؛ زیرا نقش بسیار موثری بر افکار و اندیشه بازدیدکنندگان، پژوهشگران و ساکنان منطقه خواهد داشت (Zarafshar, 2009, 18). از طرفی علاقه‌مندان می‌توانند علاوه بر بازدید از آثار تاریخی موجود در محوطه باستانی، از نزدیک و به صورت هدایت شده، شاهد فعالیت‌های باستان‌شناسی و عملیات حفاظتی و مرمتی جاری در آن نیز باشند. از این‌رو نتیجه بازدید صرفاً تماشای اشیای تاریخی نبوده و آموزشی فراگیرتر را برای آنان به دنبال خواهد داشت (Eskandari, 1999, 66). بنابراین در کنار هدف اصلی از ایجاد پارک باستان‌شناسی که عبارت است از حفاظت، مستندنگاری، تحقیق و تفسیر آثار (ICAMT, 2014)، اهداف زیر نیز اهمیت بسزایی می‌یابند:

- ۱- تسهیل درک ارزش‌های میراث فرهنگی.
- ۲- ارائه اطلاعات کافی و قابل اعتماد بر اساس تحقیقات علمی.
- ۳- محافظت از ارزش‌های ملموس و ناملموس در محل اصلی خود.
- ۴- احترام به اصالت در ارائه و تفسیر محوطه تاریخی.
- ۵- کمک به حفاظت پایدار.
- ۶- تشویق به همکاری جامعه محلی و سازمان‌های علاقه‌مند.

۷- توسعه مستمر فنی و بهره‌گیری از رهنمودهای حرفه‌ای و روش‌های تفسیر و ارائه محوطه‌های تاریخی در رابطه با وضعیت و نیازهای فعلی (Breznik, 2014, 41).

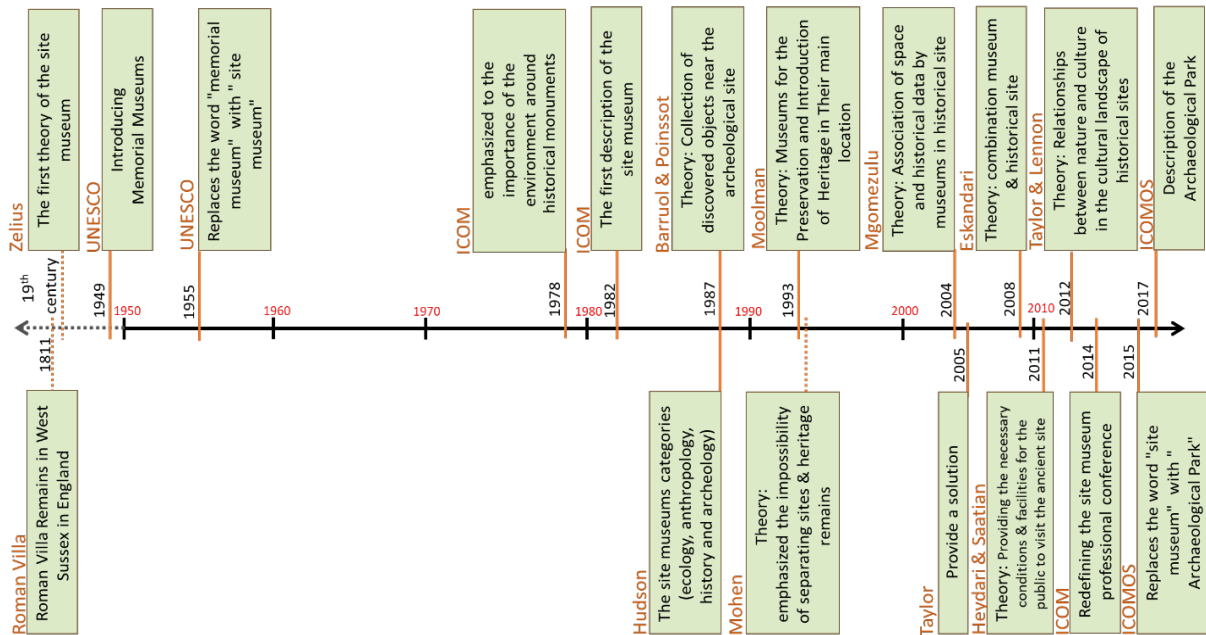

Fig.3. Time line of change in the definition and concept of archaeological park from the nineteenth century until now

Table 3. The process of changing the title and concepts of the museum in historical sites and the tendency to archaeological parks

		Year	Theory for Archaeological Park
Charters and conventions	UNESCO	1949	Introducing new museums called "Memorial Museums": Museums that are created on main location. (XU, 2014)
	UNESCO	1955	Replaces the word "memorial museum" with "site museum" by Douglas Allen (XU, 2014)
	ICOM	1978	Following the Venice Charter, emphasized to the importance of the environment around historical monuments (Herreman, 2014)
	ICOM	1982	Site museum: A museum to preserve natural and cultural features, changeable and unchangeable, in its original location (Pazireh, 2014, 26)
	ICOM	2014	Redefine the Site museum: A site where the historic site and its associated museum are considered as active and influential media for dissemination, cultural diversity and protection of culture and the best local assets and a powerful tool for promoting local heritage and development (ICAMT, 2014)
	ICAMT	2014	The site museum is located exactly where there is a story of history (ICAMT, 2014)
	ICOMOS	2015	Proposing a new title. Using the title of Archaeological Park instead of the site Museum (ICOMOS, 2015)
	ICOMOS	2017	Redefining the Archaeological Park: An area that includes artifacts on the ground and underground for recreation, education, etc (ICOMOS, 2017)
Theorists	First Open Museum	A Villa	1811 Roman Villa Remains in West Sussex in England (XU, 2014)
	Foreign	Zelius	19th century The first theory of the site museum is the introduction of the site museum as a part of the culture and civilization of any society, in relation to people's lives (Zarafshar, 2009)
		Barruol & Poinssot	1987 Collection of discovered objects from the site and related documents in a building, inside or near the archaeological site (Herreman, 2014)
		Hudson	1987 The site museums are divided into four categories (ecology, anthropology, history and archeology) (Hudson K., 1987: 130 cited Poghosyan, 2014)
		Mohen	- He considered the importance of the ancient site as much as the obtained works and emphasized the impossibility of separating them (Herreman, 2014)
		Moolman	1993 Museums for the Preservation and Introduction of Cultural or Natural Heritage in Their main location (Herreman, 2014)
		Mgomezulu	2004 Association of space and historical data by overlapping the characteristics of a museums and historical site (Herreman, 2014)
	Internal	Taylor	2005 Introducing solutions for all site museums, despite different management systems, to achieve the common goal of preserving the originality and integrity of cultural heritage (Zarafshar, 2009: 20, quoted in Taylor 2005)
		Taylor & Lennon	2012 Relationships between nature and culture in the cultural landscape of historical sites and biodiversity through traditional methods, sustainable land use, using traditional knowledge, importance to the values of tangible and intangible cultural heritage (Taylor, Lennon, 2012: 348)
		Eskandari	2008 A museum that has been formed on the site and in combination with a historical site (Eskandari, 2008)
		Heydari & Saatian	2011 Providing the necessary conditions and facilities for the public to visit the ancient site, when a scientific archaeological excavation leads to the desired results and the discovery of valuable immovable works that can not be transferred to museums (Heydari, Saatian, 1390)

خاص توسعه پایدار اجتماعی، نیازمند به بررسی فرهنگ جوامع هستیم (Portolori & Fallah, 2015). در هر صورت شاخص‌های اصلی برای نیل به توسعه پایدار عبارتند از: توسعه امکانات و خدمات، مشارکت و همبستگی، رضایت جامعه‌محلی، فرهنگ و سنن، امنیت و رفاه اجتماعی (Mokhtari Malikabadi et al., 2014).

اجتماعی و مشارکت مردمی

ارتباطات مردمی و حضور جوامع محلی در پارک باستان‌شناسی و مشارکت آنان در این امر از اهمیت حیاتی برای توسعه پایدار برخوردار است؛ گرچه فرهنگ، عنصری از توسعه است، اما تنها یک عامل در میان عوامل نیست، بلکه مبنای توسعه، نیروی محرکه و افق‌نهایی آن محسوب می‌شود (Haghighi, 2009). از این‌رو در بیانیه بوداپست^۶ حفاظت از میراث، که یکی از مولفه‌های مهم هویت اجتماعی و فرهنگی است، نیز به‌عنوان ابزاری برای رسیدن به توسعه پایدار معرفی شد که تمام جوامع می‌بایست به آن دست یابند (ICOM-Kyoto, 2020). از طرفی گردشگری^۷ می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه، در جهت توسعه پایدار محسوب شود (Zan & Lusiani, 2011, 340) (می‌توان به تجربیات میراث جهانی دیوار هادریان^۸ و آگریجنو^۹ در این زمینه اشاره کرد). بنابراین برای دست یافتن به توسعه پایدار گردشگری، باید تحول فرهنگ زیستی جوامع را مدنظر قرار داد تا جوامع محلی، منش خود را با پایداری و پویایی طبیعت و فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با فرهنگ منطقه مطابقت دهند. توسعه پایدار وقتی محقق می‌شود که اطلاعات زیست‌محیطی و تاریخی در میان مردم گسترش یافته و مشارکت مردم در حفظ و حراست از آن چندین برابر شود (Malekonian et al., 2013).

فنی و نیروی انسانی

وجود کادر فنی، نظارتی، اداری، پژوهشی و خدماتی آموزش دیده کمک شایانی برای مقابله با مشکلات خواهد بود. اما اگر برنامه‌ریزی برای طرح‌های تبدیل محوطه‌های تاریخی به پارک باستان‌شناسی با دقت نظر و رعایت پیش‌نیازهایش همراه نباشد، نتیجه معکوس به بار آورده و ممکن است منجر به مداخلات آسیب‌رسان در عرصه‌های تاریخی گردد (Eskandari, 1999, 69). ازجمله این پیش‌نیازها وجود و تربیت نیروی انسانی ماهر در همه زمینه‌های مورد نیاز پارک باستان‌شناسی است اعم از نیروهای فنی پژوهشگر و حفاظت و مرمتگر آثار تاریخی تا پرسنل مورد نیاز در زمینه خدمات به بازدیدکنندگان و گردشگران و سایر مراجعه‌کنندگان.

خدماتی

نگرش بازدیدکننده‌گرا، در مدیریت مراجعین از نظر برنامه‌ریزی و خدمات است که نیازها، انتظارات

یا دوره‌ای در آن‌ها انجام می‌شود و بنابر دلایلی خاص اعم از، هنری، مذهبی، معماری و ...، مورد توجه عموم قرار می‌گیرند و بیشتر از سایر محوطه‌ها نیاز به حفاظت دارند.

میراث ملموس (طبیعی)

وجود منابع زیستی در هنگام شکل‌گیری تمدن‌ها و زیستگاه‌های بشری امری لاجرم است و همین نظام طبیعی موجود، بخشی از سازمان فرهنگی شده است که انسان در طول سالیان و قرون با آن‌ها به یک مفاهمه رسیده و با وجوهی از زندگی روزمره او تلفیق شده است. این بستر طبیعی همراه با همه ذخایر گیاهی و جانوری خود چه به شکل اولیه و چه بعد از تغییرات ناشی از شرایط اقلیمی، فرصت زیادی را پیش رو تحت عنوان منظر فرهنگی طبیعی قرار می‌دهد، که هم برای محققین و هم برای گردشگران جذابیت‌های زیادی را در درون خود ذخیره کرده است. ظرفیت منظر فرهنگی طبیعی، می‌تواند زمینه‌های بروز و ظهور یک پارک باستان‌شناسی را فراهم نماید. این موضوع در کنار آثار تاریخی، ترکیب قدرتمندی از جذابیت توسعه‌ای هم برای محوطه تاریخی و هم جوامعی که در حال حاضر در آنجا حضور دارند، فراهم می‌کند. با در هم آمیختن مسیرهای پیاده شهری و روستایی با مسیرهای بازدید از آثار تاریخی و فضای سبز، پیوند ویژگی‌های کاربردی، بصری و فرهنگی پدید می‌آید (Eskandari, 1999, 66).

میراث ناملموس

جامعه محلی بخشی از میراث است، که مانند بخش مادی نمی‌تواند تکثیر شود. چنین رویکردی به مردم اطمینان می‌دهد که میراث فرهنگی متعلق به مردمی است که نسبت به آن احساس مسئولیت می‌کنند. بخش مهمی از پارک‌های باستان‌شناسی را مناظر زنده یا برنامه‌های تاریخ زندگی، فرهنگ و آداب و رسوم مردم آن منطقه تشکیل می‌دهند (Breznik, 2014, 73). یکی از اهداف اصلی برای بازدیدکنندگان با طیف گسترده‌ای از گروه‌های اخلاقی، دیدار با خاندان‌های محلی و فرهنگ‌های متعدد است (Mohamed, 2008). این موضوع را می‌توان با شناسایی سنت‌ها و مراسم ویژه در منطقه و آداب زندگی افراد بومی و دانش‌ها و صنایع بومی دنبال کرد.

مولفه‌های توسعه‌ای

مولفه‌های توسعه‌ای پارک باستان‌شناسی باید در راستای نیل به اهداف توسعه پایدار انتخاب شوند؛ که با سه بعد محیطی، اجتماعی و اقتصادی، و با محوریت محیط‌زیست و انسان مطرح می‌شود. تناقض در توسعه همزمان این ابعاد، آسیب‌های محیطی و اجتماعی جبران‌ناپذیری را به‌همراه خواهد داشت. بنابراین برای رسیدن به اهداف پایداری و به طور

برای ایجاد و حفظ تأسیسات در محیط اصلی آن‌ها و همچنین پیش‌بینی مقررات دقیق زیرساختی به عنوان بخشی از توسعه پایدار را الزامی می‌کند (Deanović and Kavčič, 2004: 44-45 cited). در زمان اجرای زیرساخت‌ها، از قبیل مسیرها، تجهیزات حامل و توزیع کننده انرژی، سایر ابزارآلات مرتبط و پانل‌های اطلاعاتی و راهنما و ... باید محیط طبیعی، موقعیت و اهمیت فرهنگی سایت در نظر گرفته شود و تمامی اقدامات جدید باید به‌عنوان الحاقات معاصر قابل شناسایی باشند. کلیه عناصر فنی و تکنولوژیکی باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که کارایی منظم پارک باستان‌شناسی را تضمین کنند (Breznik, 2014, 38).

ایمنی و امنیت

تضمین دسترسی، یک فرآیند فکری و مبتنی بر مطالعه قبلی تأثیرات بر میراث است (Breznik, 2014, 37). قبل از هرگونه اقدام برای تسهیل دسترسی بازدیدکنندگان به میراث، باید از تأثیرات بازدید بر حفاظت جامع آن اطمینان حاصل کرد که می‌بایست از استانداردهای عمومی حفاظت پیروی کنند (همانند تجربیات مثبت و منفی محوطه‌های میراث‌های جهانی ماچوپیتجو^{۱۱} و سینترا^{۱۲} در این زمینه). این حفاظت به معنای حفاظت جامع از آثار اعم از ملموس و ناملموس و طبیعی، بازدیدکنندگان و پژوهشگران و خدمات‌دهندگان و ... است، که باید در پایش مداوم باشد. این امر با مدیریت یکپارچه در پارک قابل تحقق است. بدیهی است دستورالعمل‌های ایمنی و امنیت در هر بخش پارک، باید تنظیم و به مراجعه‌کنندگان ابلاغ گردد. جدول ۴، جمع بندی نظرات نظریه‌پردازان، دستورالعمل‌ها و توصیه‌های نهادها و سازمان‌های تخصصی در این زمینه است که روند تاریخی موضوع و مولفه‌های مد نظر آنان را در هر مرحله، و نوع سازوکار پیشنهادی برای ارتباط مردم با آثار تاریخی را توأمان بیان می‌دارد و شکل ۴، مولفه‌های پارک باستان‌شناسی را به اختصار معرفی می‌کند.

رضایت مخاطبین را در نظر می‌گیرد (Eagles et al., 2002: 75 cited Breznik, 2014, 37). این امر مستلزم ایجاد زیرساخت‌ها و اقدامات مختلف (استراتژی‌ها و تاکتیک‌ها) بر مدیریت تعداد بازدیدکنندگان و هدایت آن‌ها در یک مسیر حرکتی و تامین نیازها و خدمات به ایشان است (Breznik, 2014, 37). ارائه خدمات به مراجعین نه تنها خدمات در داخل محوطه تاریخی و یا موزه را شامل می‌شود، بلکه برنامه‌ریزی برای اسکان، حمل‌ونقل و رفع نیازهای بهداشتی، تفریحی و ... را نیز دربر می‌گیرد. خدمات با کیفیت، مانع از ایجاد خستگی و هدر رفتن زمان بازدیدکنندگان می‌شود و همچنین در درک بهتر میراث و ایجاد خاطره‌ای دلنشین برای ایشان و ترغیب به بازدید مجدد کمک می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد که خدمات با کیفیت پایین، تجربه یادگیری را کاهش داده و تأثیر منفی بر تعداد بازدیدکنندگان خواهد داشت (Pieris and Prematilleke 1993: 20-22; Woollard 2004, 105 cited Breznik, 2014, 37). گسترش فضاهای نمایشی و جلوگیری از تجمع مراجعین در یک نقطه می‌تواند یکی از راه‌های حفاظت از آثار تاریخی باشد (Pfannenstiel, 2014). این امر علاوه بر ساماندهی و کنترل بهتر بازدیدکنندگان به مدیریت پایدار مجموعه کمک شایانی می‌نماید. غیر از این، وجود مراکز تفریحی یا گردشگری در مجاورت سایت‌های باستانی، نیز می‌تواند با طراحی یک سناریو با چند هدف و مقصد مختلف در یک سفر، در جذب بیشتر تعداد بازدیدکنندگان و جویگویی به نیازهای اقتصادی مجموعه و رونق اقتصاد محلی تأثیر زیادی بگذارد.

تأسیسات و تجهیزات

ضرورت رفاه نسبی بازدیدکننده و کارکنان و تامین نیازهای آن‌ها از ضروریات یک پارک باستان‌شناسی است. در بسیاری از موارد تامین زیرساخت‌ها و تجهیزات و تأسیسات مورد نیاز یک محوطه تاریخی به توسعه جوامع محلی مرتبط نیز خدمات شایانی را ارائه می‌نماید. این امر وجود یک برنامه تفصیلی

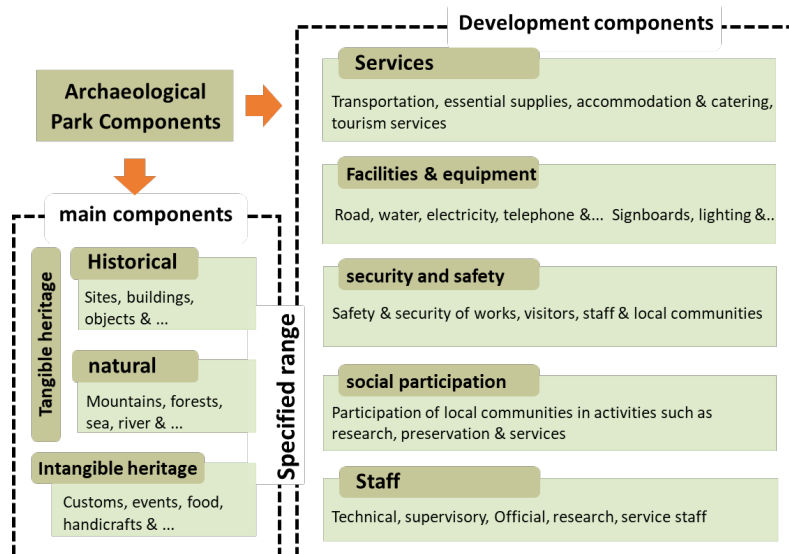

Fig.4. Archaeological Park components

Table 4. Goals and components of the Archaeological Park in charters and theories

Theorists	Year	Subject	Main Goals	Main components	Development components
ICOM	1974	Museum	Access to the public - service to the community - collecting and preserving heritage remains - research - presentation	Tangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, social participation, security & safety
ICOM	1982	Site museum	Preservation of natural and cultural features - protection and stability in the main location	Tangible heritage (natural)	Staff
Barruol & Poinssot	1987	Site museum	Collecting objects and documents at the main location	Tangible heritage	Staff, social participation
Mohen	-	Site museum	Impossibility of separating the heritage remains from the main location	Tangible heritage (natural)	Staff
Moolman	1993	Site museum	Preservation and introduction of cultural and natural heritage remains in their main location	Tangible heritage (natural)	Staff, social participation
Mgomezulu	2004	Site museum	Limited and variable space - association of space and historical data	Tangible heritage Intangible heritage	Staff, social participation
Taylor	2005	Site museum	Preserving, documenting and researching in its main context - Permanent security - Showing and interpreting heritage remains - Raising public awareness - Advertising for the region	Tangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, social participation, security & safety
Eskandari	2008	Site museum	Combination of museum and historical site	Tangible heritage	Staff, social participation
Mohammad	2008	Site museum	Visit the local families	Intangible heritage	social participation
ICOM	2010	Museum	Ability to research - present the heritage remains	Tangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, security & safety
Heydari & Saatian	2011	Open museum	Provide facilities for present to public	Tangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, security & safety
Taylor	2012	Site museum	Biodiversity through traditional methods - Sustainable land use - using traditional knowledge - Importance of tangible and intangible values	Tangible heritage, Intangible heritage	Staff, social participation
Breznik	2014	Archaeological Park	Understanding values - Providing scientific information - Protecting tangible and intangible values in their main location - Respect for authenticity - Sustainable protection - Encouraging the cooperation of the local community and interested organizations - Technical development - Using professional guidelines - presentation	Tangible heritage, Intangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, social participation, security & safety
Tbilisi Conference	2014	Site museum	Active and influential media- Dissemination of cultural diversity- Protection of culture-Best local assets- Local promotion and development	Tangible heritage, Intangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, social participation, security & safety
ICAMT	2014	Site museum	Collecting - preserving - presentation - documenting - research - interpretation - protecting the site - protecting the main location - forming at the place of historical story	Tangible heritage, Intangible heritage	Staff, social participation
XU	2014	Site museum	Existence of special cultural-historical value-Introduction of the heritage remains in the natural context-Integration of culture and nature-Integration with the surrounding landscapes-Introduction of the culture and values of the region-Existence of the site as the main member of the museum	Tangible heritage, Intangible heritage	Staff, social participation
Poghosyan	2014	Site museum	Education-Perspective of Sustainable Development-Cultural Growth- Protected Heritage in the Main Place completely - Integration with Natural Landscapes	Tangible heritage (natural)	Staff, social participation
Pfannenstiel	2014	Site museum	Expand the presentation spaces - prevent the accumulation of visitors at one point	Tangible heritage,	facilities & equipment, services, Staff, security & safety

Table 4. Goals and components of the Archaeological Park in charters and theories

Theorists	Year	Subject	Main Goals	Main components	Development components
ICOMOS	2015	Archaeological Park	Preservation of historical sites and remnants - Preventing people from touching the vulnerable elements - Respect for the environment - Security - Involvement of local community - Communication and coordination with local, national and international stakeholders - Trained and experienced staff - Provide services - Education and Permanent maintenance - control of the development of surrounding areas - observance of visual integrity	Tangible heritage, Intangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, social participation, security & safety
ICOMOS	2017	Archaeological Park	Entertainment-Education-Access for the public-Tourism and research activities	Tangible heritage, Intangible heritage	facilities & equipment, services, Staff, security & safety
ICOM	2019	Museum	Democratic atmosphere-Preservation of heritage remains -Preservation of memories-Access for all-Local participation-Cooperation of different communities-Research-Social justice	Tangible heritage, Intangible heritage	facilities and equipment, Staff, social participation, security & safety

نتیجه‌گیری

محوطه‌های تاریخی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع انتقال اطلاعات از گذشته تا به امروز، واجد ارزش‌های فوق‌العاده‌ای هستند که مستلزم حفاظت همه‌جانبه برای انتقال این ارزش‌ها به آیندگان می‌باشند. تجربه حضور در محوطه‌های تاریخی برای متخصصین و عموم، نقش بسیار موثری در بازشناسی تاریخ و هویت فرهنگی منطقه دارد. رویکرد پارک باستان‌شناسی در حال حاضر و پس از تجربه‌های موزه، موزه‌های باز و سایت موزه‌ها، علاوه بر حفاظت علمی جامع و پایدار از میراث محوطه تاریخی در بستر شکل‌گیری خود به جای انتقال به موزه‌ها، می‌تواند با مدیریت منسجم و یکپارچه، تقویت حس تعلق جامعه محلی و توسعه پایدار منطقه و همچنین کنترل و بهبود کیفیت گردشگری و مرتفع شدن نیازهای پژوهشگران و بازدیدکنندگان را نیز رقم بزند. در این راستا، با تکیه بر تجربیات مثبت و منفی زیاد ناشی از توسعه گردشگری در محوطه‌های تاریخی در کشورهای مختلف، باید ظرفیت هر محوطه تاریخی را برای روبرو شدن با بازدیدکنندگان و تعاملات اجتماعی آن‌ها با جامعه محلی را سنجید و برنامه‌ریزی کرد. برای دستیابی به این مهم، نیازمند بررسی مولفه‌های ضروری برای ایجاد پارک باستان‌شناسی در هر محوطه تاریخی می‌باشد؛ که این ضرورت‌ها را می‌توان در دو گروه مولفه‌های ایجابی و مولفه‌های توسعه‌ای بررسی کرد.

مولفه‌های ایجابی، ایجاد پارک باستان‌شناسی را ممکن می‌سازند، که شامل میراث ملموس (تاریخی و طبیعی) و میراث ناملموس می‌باشد و مولفه‌های توسعه‌ای شرایط را برای ادامه حیات پارک باستان‌شناسی مهیا می‌نمایند. این مولفه‌ها عبارتند از تاسیسات و تجهیزات که از راه تا انرژی و ابزارها و وسایل انتقال آن‌ها را دربر می‌گیرد و خدمات که به همه فعالیت‌هایی است که امکان ادامه حضور

افراد را فراهم می‌کند اطلاق می‌شود. وجود نیروی انسانی کارآمد از دیگر ضرورت‌های تداوم حیات پارک باستان‌شناسی است. مولفه اجتماعی معرف ضرورت مشارکت جوامع محلی موجود در محوطه در این امر است و در نهایت موضوع امنیت و ایمنی از مولفه‌های اساسی و تاثیرگذار در این موضوع است که هم آثار، اعم از ملموس و ناملموس، و هم مراجعین و مخاطبین و کارکنان را مدنظر دارد.

پی‌نوشت

1. Martin Bellamy
2. Janet Marstine
3. ICOMOS Lozan Charter (1990) charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage
۴. نوعی گردشگری که با هدف حفظ طبیعت و فرهنگ مناطق مورد بازدید، فرصت‌هایی را برای منافع مردم محلی فراهم می‌کند (Meguid, 2008)
۵. پارک موضوعی نوعی از پارک‌های تفریحی زیر مجموعه موزه است که حول محور یک یا چند موضوع ساخته می‌شود؛ که مجموعه‌ای از مسیرهای گردشگری و دیگر جذابیت‌های سرگرم‌کننده، به هدف گرد هم آوردن گروهی از مردم کنار هم را شامل می‌شود (Breznik, 2014)
۶. در رابطه با منظر فرهنگی مطالعات بسیار زیادی در کتب و مقالات متعددی انجام شده است که برای اطلاعات بیشتر، مراجعه به منابع زیر توصیه می‌شود (Taylor & Lennon, 2012) و (unesco.org/en/) (culturallandscape)
7. Museums of the Monuments
8. Douglas A. Allan
9. Roman Villa Remains in West Sussex in England
10. G. Barruol
11. C. Poinsot
12. Kenneth Hudson
13. Jean Pierre Mohen
14. Hermanus Johannes Moolman
15. G.Y.Mgomezulu
16. Ken Taylor
17. Jane Lennon
18. The Budapest Declaration on World Heritage (2002) Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage
۱۹. سازمان جهانی گردشگری در سال ۱۹۸۸، گردشگری پایدار را چنین تعریف کرد: "هدایت و مدیریت تمامی منابع به‌گونه‌ای که نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی انسان‌ها برآورده شود و درعین حال به حفظ یکپارچگی فرهنگی، تنوع زیستی و سیستم حمایت از زندگی منجر شود" (Goodarzi & Jomehpour, 2015)

انتشار اثر علمی را براساس اصول اخلاقی COPE رعایت کرده‌اند و در صورت احراز هر یک از موارد تخطی از اصول اخلاقی، حتی پس از انتشار مقاله، حق حذف مقاله و پیگیری مورد را به مجله می‌دهند.

منابع مالی / حمایت‌ها

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

مشارکت و مسئولیت نویسندگان

نویسندگان اعلام می‌دارند به‌طور مستقیم در مراحل انجام پژوهش و نگارش مقاله مشارکت فعال داشته و به‌طور برابر مسئولیت تمام محتویات و مطالب گفته‌شده در مقاله را می‌پذیرند.

References

1. A.Poghosyan, D. (2015). Who are changing museums & why ...? ICOM.
2. Ayatollahzadeh Shirazi, B. (2003). Protection of historical monuments. Haft Shahr Quarterly, Fourth Year NO (11), 6-13
3. Breznik, A. (2014). Managment of an archaeological park, National Museum of Slovenia, ICOM.Tbilisi, Georgia
4. Cheraghchi, S. (1998), International Conservation Standards, Principles and Charters, Quarterly, NO (29 & 30), 121-135.
5. Definitions (2020). Retrieved from: <https://www.definitions.net/> at March. 2020; 11:17:25AM.
6. Dolidze, I. (2014). Museum-Reserves – Protection, Management, Interpretation. Site Museums, ICOM.Tbilisi, Georgia. 36-42.
7. Eskandari, Siamak. (1999). The site museums are suitable model for arranging historical sites. National Heritage Quarterly Journal of Cultural Heritage, First Year No. (2 and 3), 77-66.
8. Fielden, B & Yukileto Y. (2007). Management Guide for World Heritage Sites, (translated by Hanachi, P), Tehran: University of Tehran
9. Goodarzi, M & Jomehpour M. (2015). Poor people supporting tourism, a strategy for balanced and sustainable development of rural communities (Case study: Vali-e-Asr village near Persepolis), Rural Research and Planning, Fourth Year (2), 35-49.
10. Haghighi, Ali. (2009), the role of culture in the sustainable development of the case study of Iranian culture, Cultural Engineering, No. (37 & 38), 76-86.
11. Heidari F & Saatian R. (2011). A New Approach to Museums (Rules & Instructions), First Edition, Tehran: Cultural Heritage Organization
12. Herreman, Y. (2014). Site Museums - ICOM. Tbilisi, Georgia. 72-75.
13. ICAMT (2014), The 40th Conference, On top of history - Site Museums, ICOM. Tbilisi, Georgia
14. ICOM 2020. Retrieved from: [http://archives.](http://archives.icom.museum/resolutions/eres74.html)

۲۰. برای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به <https://whc.unesco.org/en/list/430>
۲۱. برای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به <https://whc.unesco.org/en/list/831>
۲۲. رای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به <https://whc.unesco.org/en/list/274>
۲۳. برای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به <https://whc.unesco.org/en/list/723>

تشکر و قدردانی

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

تأییدیه‌های اخلاقی

نویسندگان متعهد می‌شوند که کلیه اصول اخلاقی

- icom.museum/resolutions/eres74.html at March. 2020; 9:15:22AM.
15. ICOM-kyoto (2020). Retrieved from: <https://icom-kyoto-2019.org/> at March. 2020; 7:45:13AM.
16. ICOMOS (2015), Recommendations of the First International Conference of ICOMOS on Archaeological Parks and Sites 23.-25.February 2015 Salalah, Oman
17. ICOMOS (2017), Salalah Guidelines For The Management Of Public Archaeological Sites Final draft for distribution to the ICOMOS membership in view of submission to the 19th ICOMOS General Assembly
18. Lordkipanidze, D. (2014). Archeological discoveries from Dmanisi Georgia conservation and interpretation. Site Museums, ICOM.Tbilisi, Georgia. 85-56.
19. Malekonia, H; Arabzadeh, S, Shams al-Dini, N & Irani, H. (2013). Sustainable Development and Environment, the Second National Conference on Sustainable Development of Agriculture and Healthy Environment, Hamedan, Hamandishane Farda Environmental Company.
20. Meguid, O. A. (2008). "Trans-boundary Museums' Cooperation": Nubian Museums in Aswan (Egypt) and Wadi Halfa (Sudan). CIPEG-Meeting. Hannover.
21. Mohamed, A. R. (2008). Sudan Museums: current situations and future prospects. CIPEG-Meeting. Hannover.
22. Mokhtari Malikabadi, R; Marsousi, N, Hosseini, A & Gholami M. (2014). Assessment and evaluation of socio-cultural sustainability indicators in extractive cities, Journal of Urban Research and Planning, Fifth Year NO (19)
23. Pazires, R. (2012). "Open Museums in Ancient Sites: A Case Study of Gohar Tappeh", College of Environment, University of Tehran, Iran.
24. Pfannenstiel, D. (2014). Vani Archaeological Site Museum. Germany. Site Museums - ICOM.

- Tbilisi, Georgia 7-14 ..
25. Poghosyan, D. A. (2014). Service for the Protection of Historical Environment and Site Museums. Armenia: ICOM. 25-30.
  26. Portolori, M & Fallah M. (2015). Investigating the role of culture in sustainable social development, the impact of culture on the components of social sustainability, International Conference on Civil Engineering, Architecture & Urban Infrastructure, Tabriz. 1-17.
  27. Rajabi, F & Hajuzvar, N. (2014). Sustainable development of Hamedan city in the context of Hegmataneh regeneration, the second national conference on architecture, restoration, urban planning and sustainable environment, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, Shahid Mofteh College
  28. Taylor, K & Lennon, J. L. (2012). Managing cultural landscapes. New York: Routledge.
  29. Unesco 2020. Retrieved from: <https://whc.unesco.org/> at February. 2020; 10:12:23AM.
  30. XU, D.-m. (2014). Archaeological Site Museum as Architectural Heritage. Site Museums, ICOM. Tbilisi, Georgia. 43-49.
  31. Zan, L and Lusiani M. (2011). Managing Change and Master Plans: Machu Picchu Between Conservation and Exploitation. Journal of the World Archaeological Congress.
  32. Zarafshar, M. (2009). “ design of Bishapour site museum”, college of Environment, University of Tehran, Iran.

دو فصلنامه علمی
معماری و شهرسازی ایران